

**MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE
UNIVERSITATEA „1 DECEMBRIE 1918” DIN ALBA IULIA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOLOGIE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE ISTORIE**

**REPERE ISTORICE ALE CERCETĂRII
PATRIMONIULUI CULTURAL LA ALBA IULIA.
PROPUNERI DE PROTEJARE ȘI VALORIFICARE A
MONUMENTELOR ISTORICE ȘI A SITURILOR
ARHEOLOGICE.**

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

**Conducător de doctorat:
Prof. univ. dr. EVA MÂRZA**

**Doctorand
MATEI DRÎMBĂREAN**

**ALBA IULIA
2017**

CUPRINS

1. Introducere.....	4
1.1. Abordare metodologică.....	7
1.2. Sursele documentare	8
1.3. Noțiuni de terminologie.....	8
2. Monumente istorice și situri arheologice de pe teritoriul Municipiului Alba Iulia.....	12
2.1 Monumente de arheologie.....	12
2.1.1 Situri arheologice înscrise în Lista Monumentelor Istorice	12
2.1.2. Situri arheologice înscrise în Repertoriul Arheologic Național	25
2.2 Monumente de arhitectură.....	35
2.3. Monumente de for public.....	82
2.4. Monumente memoriale și funerare.....	84
3. Istoricul preocupărilor privind protejarea monumentelor istorice și a siturilor arheologice de la Alba Iulia.....	85
3.1. Originea și evoluția conceptului de protejare a monumentelor la Alba Iulia.....	85
3.2. Patrimoniul cultural de la Alba Iulia în evoluția istorică a Transilvaniei.....	89
3.3. Protejarea patrimoniului arheologic și arhitectural din România.....	98
4. Legislație, standarde, proceduri și studii istorice în elaborarea documentațiilor privind conservarea și restaurarea monumentelor și siturilor istorice.....	103
4.1. Cadru legislativ internațional cu privire la protejarea patrimoniului cultural....	103
4.2. Reglementări legislative și politici privind protejarea monumentelor istorice în România.....	106
5. Acțiuni și măsuri de identificare și gestionare a riscurilor la monumentele istorice și siturile arheologice.....	110
5.1. Siguranță și risc în societatea contemporană. Definiții și terminologie.....	110
5.2. Analiza și evaluarea riscurilor.....	117
5.3. Planul de management al riscurilor la monumente istorice și situri arheologice.....	121

6. Valorificarea patrimoniului cultural-istoric și a colecțiilor publice din Alba Iulia.....	128
6.1. Direcții de valorificare științifică. Colecțiile muzeale publice de la Alba Iulia.....	128
6.1.1. Muzeul Național al Unirii Alba Iulia.....	128
6.1.2. Colecția Bibliotecii Batthyaneum.....	139
6.1.3. Colecția muzeală a Arhiepiscopiei Ortodoxe de Alba Iulia.....	148
6.1.4. Colecția publică universitară cu profil general arheologie din cadrul Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia.....	156
6.2. Valorificare integrată a patrimoniului. Muzeul Principia.....	166
Concluzii.....	171
Bibliografie.....	182
Anexe.....	210
Anexa I.....	211
Anexa II.....	240
Anexa III.....	309
Anexa IV.....	346
Anexa V.....	378
Anexa VI.....	386

CUVINTE CHEIE: Alba Iulia, Cetatea Vauban „Alba Carolina”, patrimoniu cultural național, lista monumentelor istorice, repertoriul arheologic național, monument istoric, zonă protejată, sit arheologic, cercetări arheologice preventive, muzeu, colecție muzeală.

CAPITOLUL 1 INTRODUCERE

Patrimoniul cultural, prin diversitatea formelor sale de manifestare, cuprinde toate elementele rezultate din interacțiunea, de-a lungul timpului, între factorii umani și cei naturali. Aceste forme de manifestare pot fi materiale sau imateriale, tangibile sau intangibile.

Instituții și organisme naționale și internaționale au ca obiect de activitate problematica patrimoniului cultural. În decursul timpului acestea au elaborat legi și acte normative cu scopul de a defini acest concept, dar mai cu seamă pentru a statua principii și reglementări riguroase cu privire la cunoașterea, protejarea și valorificarea patrimoniului cultural.

Lucrarea de față abordează și își propune să răspundă la problematica patrimoniului cultural al municipiului Alba Iulia, din perspectiva cercetării, protejării și valorificării monumentelor istorice și a siturilor arheologice. Așadar, în continuare vom prezenta și vom pune în valoare elementele tangibile ale patrimoniului cultural, respectiv formele de manifestare materială. Preocupările societății contemporane înspre dezvoltarea durabilă și protecția mediului înconjurător au determinat o reasezare, o reconceptualizare a termenului de patrimoniu cultural și implicit a categoriilor patrimoniului cultural precum patrimoniul arheologic și patrimoniul arhitectural. În mod uzual aceste categorii ale patrimoniului cultural le definim ca fiind siturile arheologice respectiv clădirile monumente istorice, în integralitatea lor (atât elemente imobile cât și cele mobile). Prin noțiunea de patrimoniu arheologic, definim totalitatea vestigiilor, elemente materiale fixe, cărora li se adaugă artefactele, elemente materiale mobile, toate reunite sub forma unor mărturii ale trecutului „îngropate” în pământ, aparținând diverselor epoci și perioade istorice.

Patrimoniul arhitectural sau clădirile monumente istorice, așa cum sunt definite în limbajul cultural contemporan, reprezintă elementele materiale ale patrimoniului construit public și privat, laic și religios, cu toate componentele sale imobile și mobile. Noțiunea contemporană de patrimoniu cultural (arheologic și arhitectural) își are rădăcinile în antichitatea clasică a lumii romane, unde întâlnim termenul de *patrimonium Caesaris* (patrimoniu al împăratului).

Din punct de vedere metodologic lucrarea este concepută pe două paliere: o abordare din perspectivă istoriografică, prezentată în textul propriu-zis, pe capitole,

completată de o bază de date, organizată pe domeniile: arheologie, monumente istorice, legislație.

La redactarea tezei au fost utilizate următoarele surse:

- lucrări generale referitoare la protejarea patrimoniului cultural;
- studii și lucrări generale cu referire la patrimoniul cultural național de pe teritoriul administrativ al municipiului Alba Iulia;
- acte normative naționale și internaționale cu referire la protejarea patrimoniului cultural;
- documente inedite aflate în arhiva Ministerului Culturii – Direcția Patrimoniu cultural;
- documente inedite aflate în arhiva Direcției Județene pentru Cultură Alba;

studii și proiecte tehnice aflate în arhivele Primăriei Municipiului Alba Iulia; Muzeul Național al Unirii Alba Iulia și Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia

La subcapitolul 1.3. sunt prezentate definițiile și noțiunile caracteristice conceptelor arhitecturale, arheologice și urbanistice utilizate pe parcursul lucrării. În primul rând, este definită noțiunea de monument, concept în jurul căruia a fost construită și abordată prezenta teză de doctorat: ***Repere istorice ale cercetării patrimoniului cultural la Alba Iulia. Propuneri de protejare și valorificare a monumentelor istorice și a siturilor arheologice.*** În continuare sunt explicați următorii termeni: ansamblu, sit, peisaj, zone construite, zone construite protejate, zone de protecție, teritoriu administrativ, intravilanul localității, teritoriu extravilan, avizare/aprobare, proiect tehnic, autorizație de construire/desființare, necropolă.

CAPITOLUL 2

REPERTORIUL MONUMENTELOR ISTORICE ȘI AL SITURILOR ARHEOLOGICE DE PE TERITORIUL MUNICIPIULUI ALBA IULIA

Pe parcursul a 60 de pagini sunt repertoriate monumentele istorice aflate pe teritoriul administrativ al municipiului Alba Iulia. Repertoriul însumează 106 obiective grupate pe patru categorii, după cum urmează:

- I Monumente de arheologie: 8 obiective;

- II Monumente de arhitectură: 92 obiective;
- III Monumente de for public: 4 obiective;
- IV Monumente memoriale și funerare: 2 obiective.

În sub capitolul 2.1 Monumente de arheologie, au fost prezentate siturile arheologice sub forma unui scurt istoric al cercetărilor arheologice. În aceeași manieră au fost analizate și siturile arheologice care nu sunt incluse în Lista Monumentelor Istorice (LMI) dar care sunt înscrise în Repertoriul Arheologic Național (RAN) și sunt protejate conform OG nr. 43/2000 privind protecția patrimoniului arheologic, fiind considerate parte a patrimoniului cultural național.

Subcapitolul 2.2. Monumente de arhitectură, cuprinde 92 de obiective: 19 de categoria A, de importanță națională și 73 de categoria B, de importanță locală. În cuprinsul acestui subcapitol la fiecare monument istoric, unde a fost cazul, au fost menționate intervențiile respectiv lucrările de reabilitare și conservare efectuate la acesta, cu trimitere la proiectele aferente, avizate de Ministerul Culturii sau după caz, de Direcția Județeană pentru Cultură Alba. Important de precizat este faptul că toate avizele care au fost acordate pentru monumentele de arhitectură, în perioada 1991-2017, sunt prezentate în Anexa III a lucrării de față.

CAPITOLUL 3

ISTORICUL PREOCUPĂRILOR PRIVIND PROTEJAREA MONUMENTELOR ISTORICE ȘI A SITURILOR ARHEOLOGICE DE LA ALBA IULIA

Capitolul, în prima sa parte, tratează problematica originii și evoluției conceptului de protejare a monumentelor istorice. Conceptualizat pe deplin către finele epocii moderne, patrimoniul (cultural) cunoaște un îndelungat parcurs al evoluției termenului, de la simpla desemnare a antichităților atât de admirate în Renaștere și până la noțiunea complexă de patrimoniu arheologic precum și patrimoniu arhitectural cu care operează astăzi majoritatea textelor legislative și de bună practică internaționale și naționale. În limbajul cultural contemporan, puține cuvinte au puterea de evocare asociată intrinsec termenului de patrimoniu, cu vasta sa semnificație.

Subcapitolul 3.2. abordează tema patrimoniului cultural la Alba Iulia în evoluția istorică a Transilvaniei în sec. XV-XX. Sunt evocate personalități care prin activitatea sau deciziile pe care le-au luat au avut un rol important în ocrotirea și păstrarea patrimoniului cultural transilvănean. În acest sens amintim pe Ioannes Mezerius (canonic la Alba Iulia), Pierre Lesclapier (călător francez), Gáspár Heltai, Martin Opitz (profesor la gimnaziu de la Alba Iulia în perioada principelui Gabriel Bethlen), Giuseppe Ariosti (nobil italian, căpitan în armata austriacă), Theodor Mommsen, celebru epigrafist latin care include inscripțiile romane din Transilvania, cu precădere cele de la Apulum, în monumentală lucrare *Corpus Inscriptionum Latinarum*.

Subcapitolele 3.3 și 3.4 abordează problematica protejării patrimoniului arheologic și arhitectural din România în perioada interbelică și cea din regimul comunist.

CAPITOLUL 4

LEGISLAȚIE, STANDARDE, PROCEDURI ȘI STUDII ISTORICE ÎN ELABORAREA DOCUMENTAȚIILOR PRIVIND CONSERVAREA ȘI RESTAURAREA MONUMENTELOR ȘI SITURILOR ISTORICE

În prima parte a capitolului prezintă cadrul legislativ internațional cu privire la protejarea patrimoniului cultural. La începutul sec. XX devenea din ce în ce mai evident faptul că era necesară o înlocuire a vechilor forme de protecție a monumentelor și siturilor istorice, dar și a ceea ce era cunoscut, în epocă, drept „antichități/vestigii naționale” prin reglementări juridice mult mai precise, și totodată specializate, menite să statueze raporturile între salvagardarea, prin diverse metode a patrimoniului arheologic și imperativele de dezvoltare atât în mediul urban, cât și în cel rural. Prima reacție în planul unor astfel de reglementări legislative s-a petrecut în lumea anglo-saxonă (SUA și Marea Britanie) în perioada anilor '60. În deceniul următor, majoritatea țărilor vest-europene, Canada, Australia vor adopta legislații naționale specifice în ceea ce privește amenajarea teritoriului astfel încât începerea lucrărilor de construire efective să fie condiționată de efectuarea unei cercetări arheologice preliminare.

Încă de la sfârșitul anilor '60 marile lucrări (publice sau private) de dezvoltare a infrastructurii și cele industriale erau considerate ca o amenințare directă la adresa patrimoniului arheologic. Într-un asemenea context majoritatea arheologilor au aderat la

așa-numita „etică a conservării”. O asemenea abordare, general acceptată, este reflectată de o serie de recomandări internaționale de bună practică, elaborate sub egida UNESCO și ICOMOS.

Subcapitolul 4.2. se referă la reglementările legislative și politici privind protejarea monumentelor istorice în România, aici fiind menționate sintetic principalele acte normative și rolul Comisei Monumentelor Istorice în protejarea patrimoniului cultural național.

CAPITOLUL 5

ACȚIUNI ȘI MĂSURI DE IDENTIFICARE ȘI GESTIONARE A RISCURILOR LA MONUMENTELE ISTORICE ȘI SITURILE ARHEOLOGICE

Este dedicat unei problematici care devine tot mai complexă, aceea a identificării, prevenirii și gestionării riscurilor care pot să apară la monumentele istorice și siturile arheologice.

Monumentele istorice și siturile arheologice sunt rezultatul creației umane, realizate în decursul timpului. Acestea sunt materializate sub forma edificiilor de arhitectură supraterane (monumente de arhitectură laică și religioasă), precum și vestigii arheologice aflate în subsol sau în curs de cercetare arheologică, în vederea conservării și restaurării.

Una din problematicile vitale o reprezintă păstrarea nealterată a integrității fizice a monumentelor istorice. Atingerea acestui deziderat este posibilă doar în cadrul conceptului de protejare, conservare și restaurare a monumentelor istorice.

La polul opus, trebuie avut în vedere faptul că în mod inevitabil creațiile rezultate în urma activității umane sau a unor comunități umane, sunt supuse unor efecte sau pericole naturale. De asemenea o serie întreagă de activități umane, scăpate de sub control pot avea efecte dezastruoase asupra creației și activităților umane. Cu alte cuvinte monumentele istorice și siturile arheologice, creații ale activităților umane sunt supuse hazardului, concept care se identifică printr-un ansamblu sau o sumă de acțiuni sau fenomene întâmplătoare care pot avea efecte distructive asupra acestora. În acest context apare noțiunea și conceptul de risc, acesta, în funcție de domeniul de aplicabilitate, având mai multe definiții. În cazul monumentelor istorice, riscurile la care acestea sunt supuse

îmbracă forme generale dar și particulare, în sensul că au consecințe negative, mergând până la degradări majore sau chiar dispariția lor fizică.

În subcapitolele 5.2 și 5.3. sunt prezentate aspecte cu privire la analiza și evaluarea riscurilor, respectiv managementul riscurilor la monumente istorice și situri arheologice.

CAPITOLUL 6

VALORIFICAREA PATRIMONIULUI CULTURAL-ISTORIC ȘI A COLECȚIILOR PUBLICE DIN ALBA IULIA

În noul fișec și obligatoriu, prezentarea științifică a unui monument istoric nu putea fi despărțită de problematica valorificării patrimoniului mobil pe care siturile arheologice și monumentele de arhitectură le „produc”, respectiv artefactele rezultate în urma cercetărilor arheologice, dar și obiectele de patrimoniu, ca parte integrantă a unor edificii arhitecturale.

Este prezentată colecția Muzeului Național al Unirii Alba Iulia, de la întemeierea sa în 1887-1888, până în prezent. Este evocată activitatea și personalitatea lui Adalbert Cserni, căruia i se datorează începuturile colecțiilor și organizării muzeului albaielean. Sunt evocați custozii care au condus Muzeul Unirii, iar la final sunt detaliate aspecte referitoare la organizarea și dimensiunea colecțiilor muzeului.

În subcapitolul 6.1.2. este prezentată colecția Bibliotecii Batthyaneum, plecând de la prezentarea clădirii, adaptată la funcțiunea de bibliotecă precum și fondatorii bibliotecii: Episcopul Ignatius Batthyani, și contele Károly Gustáv Majláth, episcop al Diecezei catolice de Transilvania. Sunt descrise colecțiile: de manuscrise, incunabule, carte veche, arhiva și documente, iar la final colecția muzeală.

Colecția muzeală a Arhiepiscopiei Ortodoxe de Alba Iulia este descrisă în subcapitolul 6.1.3. Colecția s-a constituit ca urmare a aplicării Legii 63/1974, care a vizat recuperarea din teritoriu a valorilor artistice deținute de Biserica Ortodoxă. Inițial a fost creat doar un depozit, care a rămas accesibil doar specialiștilor, ideea amenajării unui muzeu și a valorificării obiectelor prin expunere fiind de dată relativ recentă, de după anul 2000, reușindu-se în final doar amenajarea unei săli. Conștientizarea dificultăților presupuse de asigurarea unui microclimat adecvat și a unor modalități de etalare la

standardele muzeistice actuale a condus la includerea colecției într-un proiect cu finanțare din Granturile SEE, prin intermediul unui parteneriat cu Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia, Consiliul Județean Alba și Muzeul Universității din Bergen (Norvegia). Acest proiect, în urma căruia a rezultat un muzeu nou „Museikon”, secție a Muzeului Național al Unirii, a presupus, pe lângă mutarea într-un depozit modern și restaurarea obiectelor selectate pentru expunere permanentă, și digitizarea întregii colecții, accesibilă pe site-ul www.museikon.ro, și desfășurarea unui amplu efort de clasare. Au fost clasate un număr de 562 de obiecte, din care 329 icoane pe lemn și sticlă, 231 de cărți, o cruce și un prapor, alte 517 dosare de clasare fiind în curs de analiză de către Comisia Națională a Muzeelor și Colecțiilor. Cu această ocazie s-a putut alcătui și o evidență informatizată, prin programul DOCPAT, în urma căreia s-a constatat că Arhiepiscopia Ortodoxă participă la colecția Museikon cu un număr de 2572 titluri de carte, 952 icoane, 32 cruci cu diverse întrebuințări, 28 obiecte de cult cu diverse întrebuințări și 7 fragmente de frescă, dintr-un total de 5643 de obiecte.

Un spațiu la fel de important a fost acordat colecției publice universitare cu profil general arheologic din cadrul Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, prezentată în subcapitolul 6.1.4. Până la momentul actual, la nivelul jud. Alba, este singura colecție publică arheologică acreditată pe baza criteriilor și normelor de acreditare a muzeelor și a colecțiilor publice. Vom prezenta mai jos principalele piese ale dosarului de acreditare. Prin hotărârea nr. 4045/30.09.2008 a Comisiei Naționale a Muzeelor și Colecțiilor, a fost acordat avizul prealabil pentru înființarea *Colecției Publice Universitare cu profil general arheologic* în cadrul Universității “1 Decembrie 1918” din Alba Iulia. Acreditarea finală s-a produs în ședința din 27.11.2012, unde Comisia Națională a Muzeelor și Colecțiilor, a emis Hotărârea nr. 2057/27.11.2012, avizând favorabil colecția publică universitară, încununând astfel eforturile și profesionalismul specialiștilor universității albaiuliene, un model de urmat pentru instituțiile de profil similare din România. Colecția se remarcă nu doar sub aspect cantitativ, ci mai ales prin modul în care a fost concepută și prezentată, aceasta răspunzând unor exigențe de înalt standard sub aspect științific și muzeal.

Concluziile tezei prezintă în preambul date statistice care relevă dinamica cercetărilor arheologice la nivel național comparativ cu datele de la nivelul județului Alba și al municipiului Alba Iulia, pentru perioada de timp 2000-2016. Prin aceste raportări se observă evoluția în timp și ponderea la nivel național pe care Alba Iulia o deține în privința

protejării patrimoniului arheologic. Astfel în perioada 2007-2017 Direcția Județeană pentru Cultură Alba a emis un număr de 450 de certificate de descărcare de sarcină arheologică.

În mod constant, începând cu anul 2007 și până în prezent, sunt solicitate avize în special pentru lucrări la obiective monumente istorice de interes local (de categoria B) și în zonele de protecție ale acestora. În această direcție semnalăm în special avizele pentru construire și modernizare a imobilelor cu destinația de locuințe sau spații comerciale și birouri. Datele statistice confirmă faptul că începând cu anul 2007, în mod constant populația municipiului a avut o rată anuală de creștere de peste 1000 locuitori, explicând solicitările constante de avizare a obiectivelor de investiții, inclusiv în zonele cu potențial arheologic și istorico-arhitectural.

În ultimii ani lucrările de reabilitare a Cetății Vauban au fost apreciate la nivel național și internațional prin acordarea de diverse premii și aprecieri distincte. Astfel, la 1 iunie 2012, Municipiul Alba Iulia a fost distins cu titlul prestigios de *Destinație de Excelență Europeană (EDEN)* acordat de Comisa Europeană prin intermediul Ministerului Dezvoltării Regionale și Turismului. De asemenea a primit Mențiune Specială a Juriului din partea Organizației EUROPA NOSTRA, în care Alba Iulia este membru – partener asociat.

Catedrala romano-catolică din municipiul Alba Iulia, unul dintre cele mai importante monumente arhitecturale din Transilvania, este apreciat ca fiind un obiectiv istoric recunoscut la nivel european. Începând cu anul 2012, catedrala a fost inclusă în traseul *TRANSROMANICA* - Calea romană a patrimoniului european.

În decembrie 2014, Alba Iulia a obținut premiul I al Galei europene de finanțare structurală, la secțiunea "oaspeți primitori". Premiul a fost oferit de Jyrki Katainen, vicepreședinte al Comisiei Europene. Alba Iulia se situează în top 5 la nivelul României privind indicele de vitalitate culturală.

Protejarea patrimoniului cultural național aflat într-o zonă urbanizată, așa cum este și cazul la Alba Iulia, reprezintă o adevărată provocare nu doar pentru specialiști ci mai cu seamă pentru decidenți, fie ei de natură politică sau instituțională. Nevoia crescândă de spațiu, de modernizare, de transformare, uneori brutală a peisajului, are efecte negative care se răsfrâng, nu de puține ori asupra autenticității și integrității monumentelor istorice.

În cazul siturilor arheologice de la Alba Iulia deși acestea sunt numeroase și foarte importante, până în prezent, cu puține excepții, nu s-a reușit crearea unor zone de tipul stațiune arheologică, perimetre în care activitățile edilitare curente să fie interzise. Poziția

de top pe care Alba Iulia o deține ca număr de cercetări arheologice preventive efectuate în special în ultimul deceniu, dovedește în primul rând faptul că aici legislația privind protejarea patrimoniului arheologic este respectată și implementată. În același timp acest fenomen ilustrează și un alt aspect deosebit de îngrijorător, acela că într-un ritm accelerat vestigiile arheologice *in situ* sunt afectate iremediabil prin dispariție. De cealaltă parte, patrimoniul arhitectural, la rândul său este supus degradărilor de ordin structural datorat lăsării în paragină a acestor obiective, așa cum este cazul monumentelor istorice de tip „casă” aflate în Orașul de Jos, a cărui identitate și omogenitate a fost iremediabil afectată datorită intervențiilor deosebit de brutale din perioada dictaturii comuniste. De un succes deosebit, atât pe plan intern cât și internațional, s-a bucurat patrimoniul arheologic și arhitectural aflat în perimetrul Cetății Vauban Alba Carolina și a zonei sale de protecție. Povestea a început în zorii mileniului trei și continuă.

Lucrarea este completată cu următoarele anexe:

- **Anexa I.** Lista rapoartelor de cercetare arheologică sistematice și preventive desfășurate pe teritoriul administrativ al Municipiului Alba Iulia publicate în Cronică Cercetărilor Arheologice (CCA) în perioada 1989-2016.
- **Anexa II.** Lista cronologică cuprinzând Certificatele de descărcare de sarcină arheologică acordate de către Direcția Județeană pentru Cultură Alba în perioada 2007-2017.
- **Anexa III**
 - Avize pentru monumete istorice acordate de către Ministerul Culturii în perioada 1991-2017.
 - Avize pentru monumete istorice acordate de către Direcția Județeană pentru Cultură Alba în perioada 2007-2017.
- **Anexa IV.** Legislație internațională și națională privind protejarea patrimoniului cultural.
- **Anexa V.** Lista monumentelor istorice 2015 – Municipiul Alba Iulia.
- **Anexa VI.** Documente oficiale cu privire la acreditarea și activitatea Colecției Publice Universitare cu profil general arheologie din cadrul Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVA

SURSE INEDITE

- documente inedite aflate în arhiva Ministerului Culturii – Direcția Patrimoniu cultural (avize acordate pentru studii și proiecte tehnice la obiective monumente istorice sau aflate în zona de protecție a monumentelor istorice – vezi anexa III 1.).
- documente inedite aflate în arhiva Direcției Județene pentru Cultură Alba (avize acordate pentru studii și proiecte tehnice la obiective monumente istorice sau aflate în zona de protecție a monumentelor istorice – vezi anexa III 2.).
- studii și proiecte tehnice aflate în arhivele Primăriei Municipiului Alba Iulia; Muzeul Național al Unirii Alba Iulia și Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia (PUG Alba Iulia, elaborat în 1996; Reactualizare PUG Alba Iulia 2014, aprobat prin HCL nr. 158/30 mai 2014; PUZ – CP Centru Istoric al Municipiului Alba Iulia, aprobat prin HCL nr. 333/octombrie 2015).

SURSE PUBLICATE

Lucrări generale

Alba Iulia 2000 (coord. Stefan, Pascu; Dumitru, Protase; Pompiliu, Teodor; Nicolae, Edroiu; Marian, Trandafir), Alba Iulia, 1975

Gheorghe, Anghel, *Cetați medievale din Transilvania*, Editura Meridiane, București, 1972

Gheorghe, Anghel, *Fortificații medievale din piatră din secolele XIII-XVI*, Cluj Napoca, 1985

Catherine, Ballé; D. Poulot, *Musées en Europe. Une mutati inachevée*, La Documentation Française, Paris, 2004.

Ion, Berciu; Alexandru, Popa; Horia, Ursu, *Cetatea Alba Iulia*, Ediția a II a, Editura Meridiane, București, 1968.

Călători străini în Țările Române, vol. II, III, V, București, 1970, 1971, 1973.

Françoise, Choay, *Alegoria patrimoniului*, Editura Simetria, București, 1998.

Crăciun, Ionel, *Managementul situațiilor de urgență, Vol. I și II*, Ed. BREN, București, 2006.

Ioana, Cristache-Panait, *Biserici de lemn monumente istorice din Episcopia Alba Iuliei, mărturii de continuitate și creație românească*, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Alba Iuliei, 1987.

- Hermann, Fabini, *Atlas der siebenbürgisch-sächsischen Kirchenburgen und Dorfkirchen*, Band I, Heidelberg, 1999.
- Gheorghe Fleșer, *Cetatea Alba Iulia – edificii istorice și amenajări urbanistice*, Alba Iulia, 2006.
- Gheorghe Fleșer, Alba Iulia, *Orașul și monumentele sale în imagini de epocă*, Alba Iulia, 2009.
- Toma, Goronea, *Fortificația bastionară de tip Vauban de la Alba Iulia (prima jumătate a secolului al XVIII-lea)*, Alba Iulia, 2007
- Inscriptiones Daciae Romanae*, I. I. Russu (red.), Inscricțiunile Daciei Romane I, București, 1975.
- Istoria Transilvaniei. Vol. I (până la 1541)* (coordonatori Ioan, 2009 Aurel, Pop; Thomas, Năgler), Cluj Napoca, 2009, 270-271
- Județul Alba. Istorie, cultură, civilizație*, (editori: Vasile, Moga; Gabriel, Tiberiu, Rustoiu) Cluj Napoca, 2013, 400 p.
- Eva Mârza; Doina Dreghiciu, *Cartea românească veche în județul Alba. Secolele XVI-XVII, Catalog*, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Alba Iuliei, 1989.
- I. Opriș, *Ocrotirea patrimoniului cultural. Tradiții, destin, valoare*, Ed. Meridiane, București, 1986.
- I. Opriș, *Comisiunea Monumentelor Istorice*, Ed. Enciclopedică, București, 1994.
- I. Opriș, *Monumente istorice din România (1850–1950)*, Ed. Vremea, București, 2001.
- Ozunu, Alexandru; Anghel, I. Călin, *Evaluarea riscului tehnologic și securitatea mediului*, Editura Accent, 2007.
- Marius, Porumb, *Pictura românească din Transilvania*, vol. I, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981, p. 53.
- Marius, Porumb, *Dicționar de pictură veche românească din Transilvania. Sec. XIII-XVIII*, Editura Academiei Române, București, 1998.
- D. Poulot, *Patrimoine et musées. L'institution de la culture*, Editions Hachette Supérieur, Paris, 2001.
- Adrian, Andrei, Rusu, *Castelarea carpatică. Fortificații și cetăți din Transilvania și teritoriile învecinate (sec. XIII-XIV)*, Cluj Napoca, Editura Mega, 2005
- Coriolan, Suci, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania. Vol. I A-N*, București, Editura Academiei Române, 1967.

The Bronze Age Civilization in Transylvania. The Bronze Age – The first golden Age of Europe, (ed. H. Ciugudean) Alba Iulia, Editura Altip, 1997, 50 p.

Virgil, Vătășianu, *Istoria artei feudale în țările române*, I, București, 1959.

Studii și articole

I. Al. Aldea; M. Ciută, *Raport asupra săpăturilor arheologice de la Alba Iulia - Lumea Nouă, campania 1995*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice*, 1996, p. 5-6.

Ioan, Alexandru, Aldea; Marius, Ciută, *Raport preliminar asupra cercetărilor arheologice din situl de la Limba – Bordane*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice – campania 1995 (1996)*, p. 5.

Gheorghe, Anghel, *Noi descoperiri arheologice în legătură cu așezarea feudală timpurie de la Alba Iulia*, în *Apulum* VII / 1, 1968, p. 469-482.

Gheorghe, Anghel, *Despre evoluția teritorială a orașului antic, medieval și modern Alba Iulia*, în *Apulum*, XXXI, 1994, p. 284-285.

I. Bălțean; M. Gligor; C. Tămaș, E. Săsăran - *Industria litică cioplită a grupului Foeni de la Alba Iulia-Lumea Nouă. Comportament tehnic, morfologie, preferințe*, în *Analele Banatului*, SN, XVI, 2008, p. 11-29.

Dumitru, Berciu; Ion Berciu, *Săpături și cercetări arheologice în anii 1944 – 1947*, în *Apulum*, III, 1947-1949, p. 1-43.

Bica, Lucia C; Mârza, Iacob: *Cărți aldine în Biblioteca Batthyaneum din Alba Iulia*, în *Apulum*, XI, 1973, p. 311-350.

Doina, Hendre Biro, *Filigran. Biblioteca Batthyaneum, 1798-2008: Ignác Batthyány și destinul unei biblioteci: Batthyaneum, 1798-2008, Institutul Batthyany și manifestările științifice de la Alba Iulia din 1912. Bazele primului muzeu*, în *Revista Romana de Istorie a Cartii*, nr. 5/2008, p. 42-57.

M. Blăjan, *Alba Iulia – Izvorul Împăratului*, în: *Simpozionul Internațional Habitat-Religie-Etnicitate: Descoperiri arheologice din secolele IX-XI în Transilvania/Habitat-Religion-Ethnicity: 9th-11th Century Archaeological Finds in Transylvania. Catalog de expoziție/Exhibition Catalogue*. (coordonatori: H. Ciugudean, Zeno K. Pinter, G. T. Rustoiu), Editura Altip, Alba Iulia, 2006, p. 53-56.

- Viorica, Rusu – Bolindeț, *Alba Iulia, str. Munteniei. Un sit arheologic între distrugere și protecție*, în *Trasee turistice și istorice, Neptun, 19 – 22 septembrie 1994*, (editor: Ioana, Bogdan –Cătănicu), București, 1994, p. 90 -94.
- Alexandru, Borza, *Amintiri despre arheologul A. Cserni și săpăturile de la Apulum*, Cluj, 1936, extras din ziarul *Patria*, an XVIII, nr. 243 – 245.
- Radu, Ciobanu; Adrian, Gligor; Matei, Drîmbărean; Nicolae, Rodean, *Raport privind cercetările arheologice de salvare din Dealul Furcilor și str. Arhim. Iuliu Hossu (Brîndusei) – Alba Iulia. Campaniile 1996-1999 (2)*, în *Apulum XXXVII/1*, 2000, p. 293-339.
- Ileana, Dârja, *Manuscrise și tipărituri kollariene în colecția Bibliotecii Naționale a României Filiala Batthyaneum din Alba Iulia*, în *Sargetia XXVII/1*, 1997-1998, p. 649-385.
- Ileana, Dârja, *Incunabile inedite în colecția Bibliotecii Naționale a României Filiala Batthyaneum din Alba Iulia*, în *Apulum XLIII/2*, Alba Iulia, 2006, p.71-85.
- A. Dragotă; Gabriel T. Rustoiu; M. Drîmbărean; V. Deleanu, *The early medieval necropolis from Alba Iulia - Izvorul Împăratului. Archaeological researches in 2014*, în *Apulum LII/2015*, p. 321-349.
- A. Dragotă, *Egg offering in the burial ground from Izvorul Împăratului, Alba Iulia (10th – 11th centuries)*, în: *Archaeology, Architecture and Informatics. ArhIn I. Medieval Changing Landscape. Settlements, Monasteries and Fortifications* (ed. Ioan, M. Țiplic; Maria, Crîngaci, Țiplic), Editura Astra Museum, Sibiu, 2016, p. 7-15.
- M. Drîmbărean; N. Rodean; A. Gligor, *Alba Iulia – Str. Brîndusei*, în *CCA XXXIII*, 1998, p. 3sq.
- M. Drîmbărean; N. Rodean; A. Gligor; V. Moga; D. Anghel, *O nouă necropolă medieval timpurie descoperită la Alba Iulia*, în *Apulum XXXV*, 1998, p. 187-205.
- Matei, Drîmbărean; Nicolae, Rodean; Adrian, Gligor; Viorica, Moga, Dan, Anghel, *O nouă necropolă medieval timpurie descoperită la Alba Iulia*, în *Apulum XXXV*, 1998, p. 187-205.
- Matei, Drîmbărean, *Monumente sculpturale romane descoperite recent la Partoș*, în *Apulum XXXVI*, 1999, p. 241-248.
- Matei, Drîmbărean; Gabriel Tiberiu Rustoiu, *O villa suburbana de la Apulum*, în *Sargetia*, XXXI, 2003, p. 247.

- Gheorghe, Fleșer, *Sculptura romanică de la catedrala romano-catolică din Alba Iulia. Repertoriu ornamental. Partea I*, în *Apulum*, XXXVIII, 2, 2001, p. 17-22.
- M. Gligor, *Cercetări arheologice preventive la Alba Iulia-Lumea Nouă. O descoperire aparținând grupului Foeni*, în *Apulum*, XLIV, 2007, p. 1-28.
- M. Gligor, *Situl arheologic de la Alba Iulia-Lumea Nouă. Istoricul cercetărilor*, în *Annales Universitatis Apulensis, Series Historica*, XI/1, 2007, p. 161-178.
- M. Gligor, *Plastica antropomorfă neolitică din Transilvania. Tradiție și inovație*, în *Annales Universitatis Apulensis, Series Historica*, 17/II, 2013, p. 69-82.
- Radu, Heitel, *Contribuții la problema genezei raporturilor feudale în Transilvania în lumina cercetărilor arheologice de la Alba Iulia*, în *Muzeul Național București, Sesiunea științifică de comunicări 17 – 18 decembrie 1973*, p. 343-351.
- Radu, Heitel, *Săpăturile arheologice din așezarea de la Alba Iulia*, în *MCA*, Brașov, 1981, p. 446-448.
- Radu, Heitel, *Principalele rezultate ale cercetărilor arheologice din zona vestică a cetății de la Alba Iulia (196-1977)*, I, în *SCIVA*, 36, 3, 1985, p. 215-231.
- Andreea, Mârza, *Planul-scrisoare de organizare a cărților în biblioteca episcopului Ignac Batthyany*, în *Transilvania*, 4-5, 2016, p.127-132.
- Vasile, Moga; I. Piso; M. Drîmbărean, *Quatre monuments epigraphiques d ' Apulum decouverts dans de lit de Mureș*, în *Acta MN*, 35/1, 1998, p. 109-119.
- Vasile, Moga; Radu, Ciobanu; Matei, Drîmbărean, *Recherches archeologiques a Partos (Municipium Aurelium Apulense et Colonia Aurelia Apulensis)*, în *BMA*, XV, Alba Iulia, 2000, p. 141-202.
- Radu, Ota, *Sracofagele romane din piatră descoperite la Apulum*, în *Pontica* 41, 2008, p. 209-218.
- Iuliu, Paul; Marius, Ciută, *Limba – Șesul Orzii*, în *CCA – campania 1996 (1997)*, p. 2-3.
- I. Paul; M. Gligor; C. Florescu, *Raport asupra săpăturilor de eliberare de sarcină istorică efectuate în situl arheologic de la Alba Iulia-Lumea Nouă*, în *Patrimonium Apulense*, III, 2003, p. 114-117.
- Dumitru, Protase, *Cercetările arheologice din 1953 în cetatea de la Alba Iulia*, Raport preliminar în *SCIV*, V / 1-2, 1954, p. 222-224.
- Dumitru, Protase, *Șantierul arheologic Alba Iulia*, în *MCA* VI, 1960, p. 397-405.
- Gabriel, Tiberiu, Rustoiu, *Cercetări de suprafață pe raza municipiului Alba Iulia*, în *Corviniana*, V, 1999, p. 70.

Gabriel, Tiberiu, Rustoiu, *Așezarea de la Oarda – Dublihan (mun. Alba Iulia)*, în *PA*, I, 2001, p. 55.

Gabriel, T. Rustoiu; Aurel, Dragotă; Silviu, Oța; Matei, Drîmbărean; Valentin, Deleanu, *Monedele arpadiene descoperite în cimitirul de la Alba Iulia- Str. Brîndușei*, în: *Sașii și concetățenii lor ardeleni/Die Sachsen und ihre nachbarn Siebenbürgen. Studia in Honorem Thomas Nögler*, Editura Altip, Alba Iulia, 2009, p. 19-33. ISBN 978-973-117-213-2.

Ioan, Șerban, „*Despre arhitectura fostei biserici Trinitariene (azi Biblioteca Batthyaneum) din Alba Iulia*”, în *Apulum XIII*, 1975, p. 373-375.

Virgil, Vătășianu, *Noi amănunte cu privire la sculptura figurativă romanică de la catedrala din Alba Iulia*, în *Omagiu lui P. Constantinescu-Iași*, București, 1965, p. 631-640.

Legislație

Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 93 din 29 iunie 2000 privind declararea municipiului Alba Iulia și a zonei înconjurătoare ca obiectiv de interes național (publicată în Monitorul oficial al României, Partea I, nr. 308 din 4 iulie 2000).

Ordonanța de Guvern nr. 43/2000 privind protecția patrimoniului arheologic și declararea unor situri arheologice ca zone de interes național (publicată în Monitorul Oficial al României nr. 45 din 31 ianuarie 2000).

Legea 422/2001 privind protejarea monumentelor istorice (publicată în Monitorul Oficial al României nr.407 din 24 iulie 2001).

Legea 564/2001 pentru aprobarea Ordonanței Guvernului nr. 47/2000 privind stabilirea unor măsuri de protecție a monumentelor istorice care fac parte din Lista Patrimoniului Mondial UNESCO (Publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 695 din 1 noiembrie 2001).

Legea nr. 451/2002 pentru ratificarea Convenției Europene a Peisajului, adoptată la Florența la 20 octombrie 2000 (publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 536 din 23 iulie 2002).

Hotărâre de Guvern nr. 804/2007, art. 2, *privind controlul activităților care prezintă pericole de accidente majore în care sunt implicate substanțe periculoase* (publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 539 din 8 august 2007).

Ordinul Ministrului Internelor și Reformei Administrative Nr. 210 din 21 mai 2007 pentru aprobarea Metodologiei privind identificarea, evaluarea și controlul riscurilor de incendiu (publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 360 din 28 mai 2007).

Bibliografie de pe internet

- <https://extranet.apulum.ro/Registratura/Hotatari/Detaliu.aspx?registru=HOT-HCL&nr=158&an=2014>
- http://www.uab.ro/seepast/muzeu_virtual/Virtual_Museum_home_page.htm
- <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=199&CM=8&DF=7/6/2006&CL=ENG>
- <http://www.cultura.ro/page/14>
- <http://erdelyi-templomok.weebly.com/erdeacutelyi-koumlzeacutepkori-templomok>
- <http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=3312>
- <http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=4205>
- http://www.getty.edu/conservation/research_resources/charters/charter04.html
- <http://www.icomos.org/hague/hague.convention.html>
- http://www.international.icomos.org/charters/venice_e.htm
- http://fletcher.tufts.edu/multi/www/europe_arch69.html
- http://www.icomos.org/docs/euroch_e.html